

Jizzax davlat
Pedagogika
Universiteti

TARIX FAKULTETI

HISTORY AND SOCIETY

ИСТОРИЯ И ОБЩЕСТВО
общественный электронный
Журнал

№ 1

JOURNAL
2024

TARIX VA JAMIYAT ILMIY ELEKTRON JURNAL

2024-yil 1-son Ijtimoiy-gumanitar fanlar
Tarix, falsafa, huquq, sotsiologiya, tarix metodikasi

Bosh muharrir: Aqchayev F.Sh. JDPU, t.f.b.f.d. (PhD),
dotsent.tarix fakulteti dekani

Bosh muharrir Pardayev A.H. JDPU, tarix, t.f.n.,
o‘rinbosari: dotsent

Mas’ul kotib: Karimova N.I JDPU, tarix,t.f.b.f.d (PhD)

TAHRIRIYAT A’ZOLARI:

1. Sagdullayev A.S. – tarix fanlari doktori, Akademik
2. Ahmedshina F.A. – tarix fanlari doktori, professor
3. Shodmonova S.B. – tarix fanlari doktori, professor
4. Ochilova B.M. – falsafa fanlari doktori, professor
5. Choriyev S. – falsafa fanlari doktori, professor
6. Tulenova G. J. – falsafa fanlari doktori, professor
7. Pardayev M.H. – tarix fanlari nomzodi, dotsent
8. G‘oyibov B.S. – tarix fanlari doktori (DSc), dotsent
9. Yarmatov R.B. – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
10. Saidqosimov A.I. – f.f.b. fan doktori (DSc), professor
11. Amanullayev A. – f.f.b. fan doktori (PhD), dotsent
12. Toshboyev F.E. – tarix fanlari bo‘yicha fan doktori (PhD), professor
13. Mirkomilov B. – tarix fanlari nomzodi, professor
14. Kobzeva.O.P. - tarix fanlari doktori, professor
15. G‘ofurov J.I – tarix fanlari bo‘yicha fan doktori (PhD), dotsent
16. Hoshimxonov M.X. – f.f.b. fan doktori (DSc), dotsent
17. Valiyev A.X. – katta o‘qituvchi
18. Majidov A.S. – katta o‘qituvchi

Dizayner va sahifalovchi:

Karimova. N.I

MUNDARIJA

1. **MUNDARIJA**.....3-4
2. **TARIX FANINI O'QITISHDA TARIXIY-BADIIY ADABIYOTLARDAN FOYDALANISHNING MAZMUNI VA MOHIYATI.** Ahror Pardayev Hasanovich. Zokirova Muxlisa.5-9
3. **TURONNING BOHODIR VA DONO AYOLLARI.** Boltayev Abdurasul. Olim Mamarasulov.9-14
4. **SOHIBQIRON AMIR TEMUR VA UNING HARBIY MAHORATI.** Boltayev Abdurasul. Abdullayev Abdulaziz.....15-18
5. **MUSTAQILLIK YILLARIDA JIZZAX SHAHRINI ZAMONAVIY QIYOFAGA KELTIRISH.** Abdurasulova Dilbar To'raevna . Soatov Diyor.....19-24
6. **FRIGIYA PODSHOLIGI.** Xamrayev G'ayrat G'aniyevich. Jumaqulova Diyora Ergashboy qizi.25-29
7. **KUSHON DAVLATI TARIXI VA MADANIYATI XUSUSIDA.** O.Abdig'apparov. Nabiyeva Farmuda.29-34
8. **MISR MADANIYATINING O'ZIGA XOS JIHLARI.** O.Abdig'apparov. Naxalboyev Fozilbek.34-38
9. **TA'LIMGA MILLIYLIK RUHI ASOSIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH SAMARADORLIGIGA OID.** J.O.Saidov. Shukurova Maftuna Alisher qizi.38-43
10. **G'ARBIY YEVROPADA YANGI DAVR MADANIYATINING SHAKLLANISHI.** To'ychiyeva Dilnoza Ikromovna. Yo'ldoshev Bektemir Tursunboy o'g'li.44-49
11. **ABDURAHMON JEVACHI — ERK VA OZODLIK KURASHCHISI.** B.Mirkomilov. Sh.Boymatov.49-53
12. **РОЛЬ ЖЕНШИН В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ (КОНЕЦ XIX И НАЧАЛО XX ВЕКА).** Каримова Наргиза Икрамовна. Акрамова Навбахор.53-58
13. **ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЖИЗНЬ СРЕДНЕЙ АЗИИ В КОНЦЕ XIX - НАЧАЛЕ XX ВЕКА.** Каримова Наргиза Икрамовна. Бобокулова Севинч.58-64
14. **DAVLATCHILIK TARIXIMIZDA SIYOSIY TRANSFORMATSIYANING NAMOYON BO'LISHI** Jamshid.Eshboyevich. Toshboyev. Abdug'aniyev Jahongir.64-68
15. **TARIXIY ARXEOLOGIK MANBALAR VA UNING QADIM TARIXIMZDA TUTGAN O'RNI HAQIDA.**Furqat.Eshboyevich.Toshboev. R. Nosirova69-73
16. **LARSA SHAHRI XUSUSIDA BA'ZI MULOHAZALAR.** Tugalov Boburjon Bahodir o'g'li. Karimov Boburjon Bobomurod o'g'li.73-78
17. **ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ И КУЛЬТУРНАЯ ЖИЗНЬ В СРЕДНЕЙ АЗИИ (В КОНЦЕ XIX - НАЧАЛО XX ВЕКА).** Каримова Наргиза Икрамовна, Машарипова Нодира.78-84
18. **TEMURIYLAR DAVRIDA SIYOSIY JARAYONLAR.** Burxonov Lazizjon Salimjon o'g'li. Nurullayeva Farangiz Dilshod qizi.85-89
19. **ТРАДИЦИИ И ОБЫЧАИ КАРАКАЛПАКОВ.** Каримова Наргиза Икрамовна Джумамуратова Инобат.89-93
20. **YOZMA MANBALARDA KESH VA NAXSHAB TARIXINING YORITILISHI** Jo'raqulova Nurmohi Ne'matulla qizi. Bobur Karimov.94-100

SOHIBQIRON AMIR TEMUR VA UNING HARBIY MAHORATI

JDPU Tarix fakulteti umumiy tarix kafedrası
TFD (DSc) Boltayev Abdurasul,
3-kurs talabasi Abdullayev Abdulaziz

Annotatsiya: Amir Temur davrida ham harbiy san'atga, qo'shinlar tuzulshiga katta e'tibor berilgan. Turli janglarda jangchilarning mahorati, qobilyati, tezkorligi hisobga olingan. Turli hil jang qilish qurollarida jang qilish mahorati va tajribalarining ahamiyati katta bo'lgan.

Аннотация: Большое внимание военному искусству и формированию войск уделялось во времена Амира Темура. В различных боях учитывались навыки, способности и скорость бойцов. Велика была важность боевых навыков и опыта владения различными боевыми видами оружия.

Abstract: During the period of Amir Temur, great attention was paid to the art of war and the creation of armies. The skills, abilities and speed of the fighters were taken into account in various battles. Combat skills and experience were of great importance in the use of various types of military weapons.

Kalit so'zlar: Panter, Grek olovi, O'q don, Dara, Bigiz, Igna, Arqon.

Ключевые слова: Пантера, Греческий огонь, Зерно Стрелы, Дара, Бигиз, Игла, Верёвка.

Key words: Panther, Greek fire, Arrow grain, Dara, Bigiz, Needle, Rope.

Bugungi kunda „Temurbeklar maktabi“, Harbiy akademik litseylari faoliyatini takomillashtirish o'ta dolzarb vazifadir. Bundan tashqari “ G'alaba bog'i” manumenti va “ Shon-sharaf vmuzeyi” mamlakatimiz aholisi va ayniqsa yoshlar uchun harbiy na'muna , -deb takidlagan edi O'zbekiston Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev.[Sh.M.Mirziyoyev. T.2021.328-329-betlar]

Biz tarixga nazar tashlar ekanmiz Samarqand taxtini egallagan Amir Temur qurultoylar o'tkazib Mo'g'ul istibdodidan harobaga aylangan mamlakatni tiklash uchun barcha siyosiy,iqtisodiy va madaniy masalalarni xalq oqsaqollari bilan ish ko'rganligini bilamiz. Amir Temur dastlabki davlatni boshqarish sistemasini tuzdi.Bu boshqarma-Devonu buzrukdan tashqari har bir viloyatda Devon deb ataluvchi boshqarma bo'lgan. Unda soliq yig'ish tartibini sdaqlash,bozorlar yo'llari, irigatsiya tarmoqlariga qarab turish aholini huquqiy va ahloqiy harajatlarini qilardi. O'z amal suv istimol qilgan poraxur, ichkilik, miyshiy buziqlik kabi illatlar og'ir gunoh hisoblangan va qattiq jazolangan. Hatto Temur o'z o'g'li Mironshoh va nevarasi Pirmuhammadlar xalq oldida jazolangan. [Temur tuzuklari T. 1991. 72-b]

Temur o'rta asrning engf atoqli davlat va harbiy arboblardan biri edi davlatni boshqarishning ichki va tashqi siyosati qonun va qoidalari asosida bohqarilgan. Temurt davlat ishlarini yo'lga qo'ya olgach,dastlab Samarqandni devorlar bilan mustahkamlik bilan puhta o'rab, qal'a va saroylar qurib o'z davlatini poytaxtiga aylantirdi. Mamlakatda yakka hokimlik tartibini o'rnatib uning hududlari xavfsizligini taminladi. O'z boshimcha hokimlarga qarshi shafqatsiz kurash olib bordi. 1380-yili mamlakat janubiy chegaralarini mustahkamlash uchun Hirotga yurish qilib uni egalladi,1383-yili Seyistonni,1386-yili 3 yillik yurish natijasida Eronni zabt etdi. Mamlakatni xavfsizligini ta'minlashda eng asosiy xavflisi Oltin O'rda edi. Bu kurash uzoqqa cho'zildi. 1388-yili To'xtamishni O'rta Osiyodan Quvib chiqardi. To'xtamish Oltin O'rda taxtini mustahkamlash maqsadida Ozorbayjon,Xorazm va Sirdaryo bo'ylariga tinimsiz tahdid solib turar edi. Temur To'xtamishga qarshi 1391-1395-yillarda yurish qildi. Qunduzcha va Sultoniyani zabt etdi. Amir Temur Oltin O'rda taxti markazi Saroy Berka va Rossiyaning janubiy Rayonlarini zabt etdi. [" Temur va Ulug'bek davri tarixi" T 1996 16-18 b]

Amir Temur bu fikrlarni o'zi yozib qoldirgan tuzuklarda batafsil bayon qilib bergan.[Temur tuzuklari T 1991 78-79 b]

U bunday deb yozadi. Men bu singan yanggi davlatlarda loyiq odamlarga hurmat ko'rsatdim. Payg'ambarlar avlodlariga, olimlar va keksalarga buyuk hurmat ko'rsatdim va ularga nafaqa tayinladim" deb yozgan edi. Sharafiddin Ali Yazdiy quyidagicha ta'riflaydi: [Sh .A Yazdiy T.1972 b 23-34]

Temur shohona bezatilgan balandlikdan turib, 600 ming qo'shinni birlashtirgan paradini qabul qilgan. Amir Temur Tarix Sahnasiga chiqqan dastlabki kundan boshlaboq umum mamlakatni kuchli va baquvvat qilish uchun barcha imkoniyatlardan foydalandi [N. Shomiy T.1996, b-25] Amir Temur nihoyatda sezgir, sinchikov, aqilli, ishbilarmon bo'lgani uchun harbiy qo'shinj uning ishongan va suyangan madadkori edi. Qo'shinni esa xalq yetkazib berar edi. Temurning fikricha, xalqni talon-taroj qilish davlat daromadining kamayishiga bu esa uning o'z navbatda qo'shinning kamayishiga va davlatning qulashiga olib kelar edi. Temurning qo'shinlari uzoq cho'l safarlarida otlar bilan ta'minlar, otliq askarlarning katta qismi esa kerak bo'lganda piyoda tartibda jang b qilishga o'rgatilgan edi. Ular faqat kamondan be xato otishga to'g'ri kelganda otdan tushib piyoda jangchiga aylanardilar lekin ular otda piyoda qolgandan yaxshiroq harakat qilganligi shubhasiz, chunki ko'chmanchi xalqlar yoshlik chog'laridanoq otda yurishni yaxshilab o'zlashtirib olishardi. Otliq askarlar oddiy va saralangan jangchilarga bo'linib yengil va og'ir otliq qo'shinini tashkil etar edi. Bundan tashqari Temur Gvardiyasi singari soqchilarga ham ega bo'lishgan.

Amir Temur armiyasida asosiy qo'shin turlaridan tashqari:

1. (Ponterlar) yani ko'chma ko'priklarni quruvchilar bilan shug'ullanuvchilar va kemachilar: Ular asosan Amu va Sirdaryoda kemachilik bilan shug'ullanuvchi kishilardan tanlabn olinib kemalar va ko'priklar qurish uchun ishlatilardi.

2. Gregorian va Grek olovini otuvchilar.

3. Qamal qilish mashinalari va uloqtiruvchgi to'plar bilan ishlashni biladigan turli hil ishchilar. Temur boshchiligida qamal qilingan ko'plab qal'alar Gregorian olovini otish va uloqtiruvchi to'plardan mohirona foydalanishi natijasida qo'lga kiritilishi qo'shinlarning shu tuii juda katta malakaga ega bo'lganligini ko'rsatadi.

Temur olib brogan qamal jarayoni ,u greklar va rimliklarning qal'alarini ishg'ol qilish uchun qo'llagan usullarini yaxshi bilganligini isbot qilar edi. Boyazidga qarshi bo'lgan jangda ham u Gregorian olovini otuvchi moslamalarini fillar ustiga o'rnatib jangga kiritdi.

4. Tog'larda olib boriladigan janglar uchun Temur tik qiyaliklarga chiqa oladigan, tog'lik yerlarda bo'ladigan janglarda ko'nikkan tog' aholisidan tashkil topgan maxsus piyoda qisimga ega edi. Bu qism jangchilari daralar, tog' yo'llari va tog'larda joylashgan qal'alarni qo'lga kiritishda katta xizmat ko'rsatdi. Temur qo'shinlari 10 liklar, 100 liklar, 1000 liklar, tumanliklar (10000 yoki 12000 jangchidan iborat bo'lgan qo'shin) va boshqalarga bo'lingan, ularga o'n boshi,yuz boshi,ming boshi va amirlar boshchilik qilishgan. 12 darajaga bo'lingan amirlar turli qabilalarga boshchilik qilib,ularning darajasi qabila tomonidan berilgan jangchilar soniga bog'liq bo'lgan bo'lishi ehtimol. Temur urush boshlashdan oldin oliy otliq askarlar soni yoki yengil otliqlar safar uchun kamon o'qdon(o'qlar bilan),qilich,arra,bigiz,igna,arqon,bolta,o'q uchun 10 ta(paypoq) qop va 2 ta ot olishlarini talab qilar edi. Bundan tashqari hat 18 kishi namatdan(kigiz) o'tov olishlari shart edi.

Maxsus ishonchli kishilar Temurga xalqning holati haqida xabar berib turishar, o'zi esa shu xalq urf odatlariga amal qilishga umuman xalq muhabbatini qozonishga harakat qilar edi.

Xalq va qo'shin otarisida bo'lib truradigan kelishymovchiliklarni hal qilish uchun maxsus hakamlar tayinlanar edi.Qo'shinlarga keragidan ortiq narsalarni xalqdan talab qilish taqiqlanar edi.

Buni8ngt uchun har bir qisimga 2 ta nazoratchi ajratilgan . Har bir boshliq 3 yil muddatga begilab qo'yilardi,agar u e'tibor va hurmat qozonsa keyingi mudfdatga ham saylangan.

Shunday qilib temur qo'shinlariningt tarkibi va tuzulishi juda murakkab edi.

Foydanilgan adabiyotlar ro'yxati.

- 1.Sh.M.Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi T.2021.328-329-betlar
- 2.Temur tuzuklari T. 1991. 72-b
3. Temur va Ulug'bek davri tarixi. T 1996 16-18 betlar.

4. Temur tuzuklari T 1991 78-79 b

5. Sh .A Yazdiy “ Zafarnoma “ T.1972 b 23-34

6. N. Shomiy” Zafarnoma” T.1996, b-25